

Litigation NewsLetter

Україна, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 9/2, оф. 67,
тел. (044) 287 48 38, (044) 287 76 76, (044) 284 37 77,
www.jurimex.ua, www.jurblog.com.ua

05 жовтня 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України “Про ратифікацію Протоколів № 15 та № 16 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод” (проект Закону від 07.09.2017 № 159)

Одним із кроків, направлених на забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, є ратифікація протоколів № 15 та № 16, якими вносяться зміни та доповнення до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Такі зміни зі свого боку є одним з етапів реформування ЄСПЛ, передбаченого Декларацією “Про майбутнє Європейського суду з прав людини”, та направлені на підвищення ефективності Європейського суду та покращення роботи, у тому числі попередження та усунення конфліктів, які могли б виникнути між ЄСПЛ та національними правовими системами.

Так, зміни та доповнення відповідно до Протоколу № 15 передбачають:

- юридичне обмеження компетенції ЄСПЛ обов'язковими межами розсуду, які повинні бути дотриманими на національному рівні, перш ніж у заявника з'явиться право на звернення до ЄСПЛ за захистом своїх прав, визначених Конвенцією та протоколами до неї;
- нормативно закріплюється один із базових принципів діяльності суду - принцип субсидіарності, адже преамбула конвенції доповнюється такою правовою позицією: *“Підтверджуючи, що відповідно до принципу субсидіарності Високі Договірні Сторони несуть основну відповідальність за забезпечення прав і свобод, закріплених в Конвенції та протоколах до неї, і що роблячи це, вони користуються певною свободою розсуду, нагляд за здійсненням якої проводиться Європейським судом з прав людини, заснованим на підставі цієї Конвенції”*;
- зменшення строків прийняття Судом рішень та підвищення стандартів захисту прав людини на національному рівні.

Зміст Протоколу № 16 передбачає:

- можливість звернення договірних держав з урахуванням особливостей статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод до ЄСПЛ з клопотанням про надання їм консультативних висновків стосовно питань, пов'язаних з тлумаченням та застосуванням прав і свобод, встановлених цією Конвенцією та її протоколами;
- можливість національних судів чи трибуналів звертатися до ЄСПЛ з проханням про надання їм консультативних висновків виключно щодо справ, які перебувають у їхньому провадженні;
- вказані вище звернення національних судів чи трибуналів до ЄСПЛ обумовлюють їхній обов'язок надати відповідну правову та фактологічну інформацію щодо справи, яка перебуває на їхньому розгляді.

Зі змісту вказаних вище змін можна сказати, що вони направлені на удосконалення діяльності Європейського суду з прав людини шляхом зменшення строків ухвалення судом рішень і підвищення стандартів захисту прав людини на національному рівні, а також будуть ефективним механізмом попередження судових помилок у застосуванні Конвенції, що зі свого боку сприятиме формуванню позитивної судової практики у питаннях захисту прав людини не лише на рівні Європейського суду з прав людини, а й національних судів.

12 жовтня 2017 року Велика палата Європейського суду з прав людини прийняла рішення у справі “Бурмич та інші проти України”

Особливу увагу правників це рішення привернуло тим, що у ньому через велику кількість звернень стосовно невиконання рішень національних судів фактично вирішено об'єднати всі справи в одне провадження. Так, суд зазначив, що *«подібні заяви, які знаходяться на розгляді, мають бути приєднані до п'яти заяв, розглянутих в цій справі, та постановив, що 7641 комунікована заява, які вказано в Додатку I, та близько 4502 нових заяв, перелічених в Додатку II до рішення мають бути вилучені з реєстру справ. Що стосується майбутніх подібних заяв, Суд вказав, що він може вилучати їх з реєстру та передавати їх безпосередньо до Комітету Міністрів, окрім заяв, які він визнає неприйнятними. Крім того, Комітет Міністрів та Уряд-відповідач отримуватимуть рішення Суду з переліком таких заяв, якими після того займатимуться в межах заходів загального характеру щодо виконання пілотного рішення на національному рівні, в такий спосіб, щоби забезпечити належне поновлення прав усім заявникам у цих справах».*

Рішення вилучити заяви, подібні до справи «Юрій Миколайович Іванов проти України», з реєстру справ Суду жодним чином не обмежують його повноважень поновити в реєстрі справ заяви, перелічені в додатках до цього рішення чи будь-які подібні майбутні, якщо це буде виправдано обставинами.

Вказане рішення ЄСПЛ обумовлене тим, що Україна досі не виконала рішення у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», системна проблема невиконання рішень національних судів залишається невирішеною. Навіть запроваджена судом практика скороченого, так званого пілотного вирішення подібних справ до справи «Іванов проти України» не усуває проблеми невиконання рішень. Скорочена, спрощена та прискорена процедури прийняття згрупованих рішення по суті та про вилучення справ з реєстру, переважно обмежуючись констатацією порушення та присудженням справедливої сатисфакції, давала можливість заявникам у стислі терміни отримувати рішення, в якому Суд присуджував їм фінансову компенсацію. Однак такий підхід Суду не мав суттєвого впливу на загальну системну проблему, встановлену в рішенні у справі «Іванов проти України». Не покращив він і процедуру виконання.

Так, у справі «Бурмич проти України» суд зазначив, що нинішня справа та всі 12 143 подібні справи, які Суд має на розгляді зараз, так само як будь-які інші подібні заяви, які він отримає в майбутньому, становлять невід'ємну частину процесу виконання пілотного рішення. Їхні вирішення обов'язково мають охоплювати заходи виконання загального характеру, яких має вжити Держава-відповідач під наглядом Комітету Міністрів.

Таким чином, суд дійшов висновку, що усі вищезгадані справи слід розглядати в межах

процедури виконання рішення за справою Іванова та довести до відома Комітету Міністрів як органу, відповідального за забезпечення того, аби всі особи, що постраждали від констатованої в пілотному рішенні системної проблеми, у тому числі заявники у цій справі, домоглися справедливості та отримали відшкодування.

Це рішення є дуже важливим для судової практики, оскільки проблема невиконання судових рішень національних судів в Україні є нагальною та довготривалою. Об'єднуючи всі провадження, ЄСПЛ фактично констатував проблему. Тому винесення її на рівень Комітету Міністрів може зрушити з місця негативну судову практику з огляду на реалізацію Україною задекларованих напрямів наближення судочинства до європейських стандартів.

10 жовтня 2017 року Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних справ було прийнято рішення у справі № 6-4926св17, у якому знову ж таки суд дійшов висновку про те, що споживачі звільняються від сплати судового збору за звернення до суду у всіх інстанціях

Так, ухвалюючи вказане вище судове рішення, суд дійшов висновку, що споживачі звільняються від сплати судового збору, обґрунтовуючи це так. Судові процедури повинні бути справедливими, тому особа безпідставно не може бути позбавлена права на апеляційне оскарження рішення суду, оскільки це буде порушенням права, передбаченого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на справедливий суд.

Відповідно до частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, пов'язаними з порушенням їх прав.

У пункті 7 постанови пленуму ВССУ від 17 жовтня 2014 року № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» судам роз'яснено, що стаття 5 Закону України «Про судовий збір» не містить вичерпного переліку пільг щодо сплати судового збору, тому при визначенні таких пільг слід керуватися іншим законодавством України, наприклад, статтею 22 Закону України «Про захист прав споживачів».

Колегія суддів ВССУ, відступаючи від вказаної правової позиції Верховного Суду України (постанова ВСУ від 06 вересня 2017 року № 6-185цс17), враховує те, що Закон України «Про судовий збір», зі змінами, внесеними Законом України від 22 травня 2015 року № 484-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору», безпосередньо не зазначає споживачів як осіб, які звільнені від сплати судового збору (стаття 5 Закону).

Проте системний і комплексний аналіз зазначеного Закону України і статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» дає правові підстави зробити висновок про те, що сама по собі відсутність такої категорії осіб у встановленому у вказаній нормі (стаття 5 Закону України «Про судовий збір») переліку осіб, які мають пільги щодо сплати судового збору, не може безумовно означати те, що споживачі такої пільги не мають, оскільки така пільга встановлена спеціальним законом, який гарантує реалізацію та захист прав споживачів.

При цьому за основу приймається те, що стаття 5 Закону України «Про судовий збір» не містить вичерпного переліку осіб, яким надано пільги щодо сплати судового збору, як і не містить позиції про те, що пільги надаються лише за пред'явлення позову. Спеціальний закон, звільнивши споживачів від сплати судового збору за подання позову, зазначив, що вони звільняються з метою захисту своїх порушених прав (стаття 22). Разом з тим порушені права можуть захищатись як у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу, а саме при апеляційному перегляді. Ці стадії судового захисту є єдиним цивільним процесом, завданнями якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права (стаття 22 Закону України «Про захист прав споживачів», стаття 1 Цивільного процесуального кодексу України).

Варто зауважити, що як суд касаційної інстанції, так і ВСУ після внесення змін до Закону України «Про судовий збір» у 2016 р. не можуть дійти одностайного висновку про те, чи поширюються норми вказаного закону про звільнення від сплати судового збору на споживачів,

оскільки профільний закон не містить посилання на Закон України “Про захист прав споживачів”.

Так, у постанові від 06 вересня 2017 року № 6-185цс17 Верховний Суд України дійшов висновку, що споживач, право якого порушено і який у зв'язку з цим подає позов відповідно до статті 22 Закону № 3674-VI, **звільняється від сплати судового збору за подання саме позовної заяви до суду першої інстанції і має обов'язок щодо сплати судового збору при здійсненні відповідних дій у всіх інших судових інстанціях і у Верховному Суді України.**

Верховний Суд України зазначив, що оскільки споживач не звільняється від сплати судового збору за подання до суду інших документів як окремих об'єктів справляння судового збору, зокрема апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України, то в таких випадках він зобов'язаний сплатити судовий збір в розмірі ставки, визначеної відповідно до статті 4 Закону України «Про судовий збір».

Разом з тим ще раніше Верховний Суд України у постанові № 6-1121цс16 від 30.11.2016 зазначив таке: *“Обов'язок осіб, які звертаються до суду, сплачувати судовий збір – це процесуальний обов'язок, визначений нормами процесуального права. Відповідно до частини другої статті 79 ЦПК України розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюється законом. Таким спеціальним законом є Закон України від 8 липня 2011 року № 3674-VI “Про судовий збір”.*

Отже, з указанного вище слідує, що за звернення до суду із позовною заявою про захист прав споживачів має сплачуватись судовий збір у загальному порядку за ставками, визначеними статтею 4 Закону України “Про судовий збір”.

Вказане вище свідчить про те, що позиція Верховного Суду України з цього питання є неоднозначною, а іноді і суперечливою, що породжує різну судову практику в судах нижчих інстанцій. Тому все ж таки остаточну думку з цього приводу має висловити Верховний Суд України або ж мають бути внесені зміни до Закону України “Про судовий збір” для усунення різного тлумачення норм.

Підготувала

Безнощенко Катерина, старший юрист